

MINISTERUL EDUCAȚIEI

Cătălina Popa • Onorica Tofan • Elena Corcăcel • Viorica Isaia

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Clasa a V-a

Cuprins

1. Povestea începe	7	Să comunicăm, să ne ajutăm! (I)	84
Bun venit în clasa a cincea!	7	Să comunicăm, să ne ajutăm! (II)	86
<i>Cartea cu Apolodor</i> de Gellu Naum	9	Banda desenată	88
Pinguinii	11	Verbul	91
2. Album de familie	13	Modurile verbale. Indicativul și imperativul	93
<i>La Medeleni</i> de Ionel Teodoreanu	13	Modul indicativ. Timpul prezent	95
Cuvinte-cheie. Temă	17	Modul indicativ. Timpul imperfect. Timpul perfect compus ..	96
Idee principală. Idee secundară	18	Modul indicativ. Timpul perfect simplu.	
Planul simplu de idei. Planul dezvoltat de idei	19	Timpul mai-mult-ca-perfect	98
Părțile textului: introducere, cuprins, încheiere	21	Modul indicativ. Timpul viitor	100
Enunțul. Punctuația enunțului	22	Verbul – aplicații	102
Propoziția	24	<i>Proiect tematic</i> – De la prima carte tipărită la cartea digitală ...	104
Roluri în comunicare. Reguli de acces la cuvânt.	26	RECAPITULARE	106
<i>Jocuri</i> de Ana Blandiana	27	EVALUARE	109
Să înțelegem textul oral!	29	Competențe specifice: 1.1, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.3, 3.4,	
Vocabularul. Cuvântul, unitate de bază a vocabularului ...	30	4.1, 4.2, 5.2	
Cuvântul și contextul. Forma și sensul cuvintelor ...	31	5. Galeria eroilor	111
Sinonimele. Antonimele	32	Cuza-Vodă – povestire populară –	111
Câmpul lexical	34	Personajul literar	114
Limba standard. Normă și abatere	35	Descrierea unui personaj, a unei persoane	
Variații ale formelor și ale sensului în timp	36	sau a unui animal	116
<i>Proiect tematic</i> – Albumul familiei mele	37	Elementele nonverbale și paraverbale	
RECAPITULARE	39	ale comunicării	118
EVALUARE	42	Substantivul	120
Competențe specifice: 1.1, 2.1, 2.2, 2.5, 3.1, 4.2, 4.4, 4.5		Articolul	122
3. Leagănul dorului	44	Prepoziția	125
<i>O, rămâi</i> de Mihai Eminescu	44	Substantivul – aplicații	126
Personificarea	47	Textul explicativ	127
Comparația	48	Pronumele personal	130
Exprimarea emoțiilor	49	Pronumele de politețe	132
Etapile scrierii: generarea ideilor, planificare, scriere ..	51	Text și imagine – afișul	134
Textul nonliterar	53	Adjectivul	136
Alfabetul limbii române.		Articolul demonstrativ	138
Ordonarea cuvintelor după criteriul alfabetic	55	Adjectivul – aplicații	139
Tipuri de sunete. Corespondența sunet-literă	56	Textul narativ nonliterar. Participanți	140
Silaba. Accentul	57	Numeralul. Numeralul cardinal	142
Hronicul și cântecul vârstelor – fragmente –	60	Numeralul ordinal	144
Textul descriptiv	64	Exerciții de redactare	146
Scrisul de mână, așezarea în pagină	66	Proiect tematic – Ștefan cel Mare în imagini	147
<i>Proiect tematic</i> – Locul meu natal	68	RECAPITULARE	149
RECAPITULARE	70	EVALUARE	152
EVALUARE	73	Competențe specifice: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1,	
Competențe specifice: 1.3, 1.3, 2.1, 2.4, 2.1, 3.1, 3.2,		3.3, 4.1, 4.2, 5.1	
3.3, 4.3, 4.4		6. Timpul legendelor	154
4. Fotografii cu prieteni	75	La titanul Atlas, de Alexandru Mitru	154
<i>Cartea de piatră</i> , de Vladimir Colin	75	Textul narativ literar. Timpul și spațiul	157
Textul narativ literar. Acțiunea	80	Textul narativ nonliterar. Timpul și spațiul	159
Textul narativ nonliterar. Acțiunea	82	Ascultarea activă. Atenția și empatia	162
		Predicatul verbal	164

Subiectul. Acordul predicatului cu subiectul	166	7. Povestea continuă	182
Atributul	168	Recapitulare finală. Textul literar narativ	182
Funcții sintactice – aplicații	170	Recapitulare finală. Textul literar descriptiv	186
Personajul în compuneri	172	Recapitulare finală. Textul nonliterar	187
Text și imagine – manualul	175	EVALUARE FINALĂ	189
<i>Proiect tematic</i> – O prietenie de legendă	177	BUN VENIT, VACANȚĂ!	191
RECAPITULARE	178		
EVALUARE	181		
Competențe specifice: 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.2, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 4.1, 4.5, 5.1			

Competențe generale:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral
2. Receptarea textului scris de diverse tipuri
3. Redactarea textului scris de diverse tipuri
4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise
5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii în context național și internațional

Competențe specifice:

- 1.1. Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate
- 1.2. Prezentarea orală, pe baza unor repere date de profesor, a unor informații și a unor idei, exprimând opinii, emoții și sentimente prin participarea la discuții pe teme familiare, de interes sau pornind de la textele ascultate/citite
- 1.3. Identificarea unor elemente paraverbale și nonverbale, în funcție de situația de comunicare
- 1.4. Realizarea unei interacțiuni verbale cu doi interlocutori, folosind strategii simple de ascultare activă și manifestând un comportament comunicativ politicos față de interlocutor(i)
- 2.1. Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale
- 2.2. Identificarea temei și a ideilor principale și secundare din texte diverse
- 2.3. Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare
- 2.4. Manifestarea interesului și focalizarea atenției în timpul lecturii unor texte pe teme familiare
- 2.5. Observarea comportamentelor și a atitudinilor de lectură, identificând aspectele care necesită îmbunătățire
- 3.1. Redactarea unui text scurt pe teme familiare, având în vedere etapele procesului de scriere și structurile specifice, pentru a comunica idei și informații sau pentru a relata experiențe trăite sau imaginate
- 3.2. Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme
- 3.3. Analizarea constantă a propriului scris/a unor texte diverse din punctul de vedere al corectitudinii, al lizibilității, al coerenței și al clarității
- 3.4. Observarea atitudinilor manifestate în procesul redactării unui text, identificând aspectele care necesită îmbunătățire
- 4.1. Utilizarea achizițiilor sintactice și morfologice de bază ale limbii române standard pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative
- 4.2. Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative
- 4.3. Monitorizarea propriei pronunții și scrieri și a pronunției și scrierii celorlalți, valorificând achizițiile fonetice de bază
- 4.4. Respectarea normelor ortografice și ortoepice în utilizarea structurilor fonetice, lexicale și sintactico-morfologice în interacțiunea verbală
- 4.5. Utilizarea competenței lingvistice în corelație cu gândirea logică/analogică, în procesul de învățare pe tot parcursul vieții
- 5.1. Asocierea unor experiențe proprii de viață și de lectură cu acelea provenind din alte culturi
- 5.2. Identificarea unor valori culturale promovate în textele autorilor români din diferite perioade istorice

Descoperă orizontul textului!

1. Creează-i familiei tale *un portret de cuvinte*! Desenează o ramă de tablou, asemănătoare celei alăturate, în care vei nota cât mai multe substantive prin care să îți descrii familia.
2. Cum crezi că arată locul numit *La Medeleni*? Alege una dintre variantele de mai jos. După ce vei citi textul, compară răspunsul tău cu ce ai descoperit despre acest loc.

Explorează lumea textului!

3. Citește cu atenție textul:

La Medeleni

de Ionel Teodoreanu

Dănuț știa de ce dormea Ali pe covor în odaia lui, în loc să doarmă afară, în pridvor¹. Dar nimeni nu trebuia să știe nici ce știa Dănuț, nici că Ali sforăia în odaia lui, încolăcit pe covor ca un continent de purici. La drept vorbind nici lui Dănuț nu-i prea venea la îndemână să știe ce știa, fiindcă știind, frica de noapte și singurătate, nenumită, îl privea gata să vie, ca cineva strigat pe nume.

— Hai să mă dezbrac, se îmbărbăta Dănuț, sculându-se zgomotos de pe pat.

Începu să-și scoată hainele, cu mișcările factice² ale actorilor când reproduc pe scenă gesturile mici de toate zilele. Din odaia Olguței răsunară moi bufnituri de perne și râsete de două glasuri.[...]

...Olguța!... Olguța e sora lui!... De ce?... Fiindcă și ea e a tatei și a mamei... Nu se poate!... Olguța e a mamei, și Dănuț al tatei... Mama e femeie... Cum poate să facă o femeie un băiat!... Atunci tata l-a făcut pe Dănuț?... Bine, da motanii nu fac pui; numai pisicile fac!... Asta-i altceva!... Nu spune mama că Dănuț e băiatul ei? Oare mama spune minciuni?... De ce e mama femeie?... Are păr lung?... Tata are musteți!... Mama are rochie!... Și tata ar putea să-și puie rochie!

Închipuindu-și-l în rochie, Dănuț zâmbi.[...]

Cum poate oare să vorbească tata un ceas în șir fără să cetească?... Oare învață pe de rost? Nu se poate!... Numai poeziile se pot învăța pe de rost!... Tata e foarte deștept... de asta poate vorbi un ceas!... Și Olguța e foarte deșteaptă...

Dănuț se teme de Olguța... El e premiant întâi, dar Olguța e foarte deșteaptă... Cu ea nu se poate pune... Oare Dănuț îi prost?... Așa crede Olguța, da' nu-i adevărat!... Cum poate să fie Dănuț prost, când Dănuț vede cum e Olguța și

¹ **pridvor**, *pridvoare*, s. n. galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur împrejurul ei; cerdac.

² **factic**, -ă, *adj.* Referitor la acțiunea de a crea, a alcătui, a forma.

cum e el singur!... El nu poate vorbi ca Olguța... Atunci?... Asta-i altceva! Dănuț știe că nu-i prost fiindcă el are turbinca³ lui Ivan... Olguța nu știe că Dănuț e deștept... chiar foarte deștept!... Dacă-ar asculta Olguța ce gândește Dănuț!... Ce păcat!... Cu Olguța poate vorbi numai. Dănuț se privea deodată în oglindă... El vorbea sau altcineva?... [...]

— Ce-i asta, Dănuț? În loc să dormi te uiți în oglindă? Ia, mă rog!

Doamna Deleanu, în chimono⁴, făcea rondul de noapte, pe tăcute, ca toți cei care-l fac.

— Te-ai spălat pe dinți?

— M-am spălat.

— Mânile ți-s curate?... Ia să văd... Dănuț – Dănuț!

Pentru ce-s făcute periile de unghii?

„Pentru mata, mamă, ar fi răspuns Olguța”, gândi Dănuț, roșindu-se.

— Să vii mâne dimineață să-ți tai unghiile. Ai auzit?

— Am auzit.

— Și-acuma culcă-te... Dănuț! Da' asta ce mai e? În măruri doamna Deleanu, descoperindu-l pe Ali... Marș, Ali! [...]

— Ce caută dumnealui aici?

— A venit singur, mamă!

— Cred, bine! Asta mai lipsea!... De ce nu l-ai dat afară?

— ...Am uitat.

— Noroc că mi-am adus eu aminte!... Da tu ce cauți aici??

— N-aveam chibrituri, mamă!...

Capul Olguței răsărise atent, prin crăpătura ușii care dădea în antret⁵.

— Umbli cu picioarele goale? Olguța!

— Nu-mi gălesc papucii! Am să-i arăt eu Anicăi!

(n.a. *servitoarea familiei Deleanu*)

— Ba te poftesc să te culci!

— Ce cauți la mine în odaie? se oțărî Dănuț.

— Eu vorbesc cu mama! Asta-i casa mamei. De ce n-o dai afară pe mama?

— Olguța, lasă-l în pace!

— Mamă, l-ai dat afară pe Ali?

— De asta ai venit!... Hai la culcare! Repede, Olguța!

— Mamă, câinii fac ploșnițe?

— Ce? Ai găsit ploșnițe? se spăimântă doamna Deleanu.

— Nuu! Da-ntreb așa!

— Olguța, ai să mă-nnebunești!

— De ce, mamă dragă?

— Te rog, lasă-l pe Dănuț să doarmă!

— Eu nu-l las? El nu mă lasă pe mine!

— Olguța!

— Iaca mă duc... Mamă dragă, tare-ți șade bine în chimono!

Doamna Deleanu întoarse capul spre fereastră, să-i zboare răsul acolo de unde răsar fluturii.

— Noapte bună, Dănuț!

Îl sărută pe frunte, stinse lumânarea și ieși lăsându-l pe Dănuț cu lumina lunii... [...]

Olguța lăsă lingura în gavanoș⁶, gavanoșul îl vârî în sobă. Monica se vârî în pat. Hotărâtă, Olguța porni spre ușa dintre odaia lor și a lui Dănuț, de unde răsunau bocăniturile.

— Cine-i acolo?

— Eu.

— Cine, eu?

— Eu, fratele tău.

— Nu cred!

— Dacă-ți spun!

— Și ce vrei?

— Să-ți spun ceva.

— Spune.

— Deschide ușa.

— Pentru ce?

— Ca să-ți spun.

— Și ce-mi dai dacă deschid?

— Spune tu, ce vrei?

Olguța se-ncruntă. Nu mai înțelegea nimic.

— Olguța, nu deschide! o îndemnă tainic Monica.

— De ce să nu deschid?

— Deschide, Olguța, răsună tare și grăbită vocea lui Dănuț.

— Să-mi dai pușca ta.

— Ți-o dau!

— Jură-te.

— Spun pe onoarea mea.

— Spune: jur.

³ **turbincă**, *turbinci*, s. f. (învechit) sac soldătesc pentru merinde (trimitere la povestea „Ivan Turbincă” de Ion Creangă).

⁴ **chimono**, *chimonouri* s. n. halat cu mâneci foarte largi (folosit ca îmbrăcăminte mai ales în Japonia).

⁵ **antret** = **antreu**, *antreuri*, s. n. prima încăpere a unei locuințe, în care se intră venind de afară; vestibul.

⁶ **gavanoș**, *gavanoase*, s. n. borcan (pentru dulceață).

— Deschide, Olguța. Jur pe onoarea mea.
Olguța răsuci cheia, apăsă clanța și brusc deschizând, răsări în prag.
— Unde-i pușca?
— Ia-o.
Olguța desprinse pușca, nelăsându-l pe Dănuț să încalce hotarul.
— Buftea⁷! îl încercă ea, înarmată cu pușca.
— Poți să-mi spui! Nu mă supăr.
— Atunci nu-ți mai spun.
— Cum vrei tu.
— Da tu ce vrei?
— Olguța... vreau să mă împac.
— Vrei să te-mpaci?
— Da.
— Spui drept?
— Spun drept.
— Atunci intră.
Dănuț respiră.
— Monica, și cu tine vreau să mă împac.
— Ce bine-mi pare, Dănuț. Hai să ne sărutăm.
Se sărutară entuziasmați: Dănuț în vânt, din grabă, Monica-l sărută pe nas, din greșeală.
— Ce facem? se-ntrebă Olguța.
— Dă-i și lui, Olguța, cercă s-o înduplece Monica.
— Tu zici să-i dau?
— Da, Olguța, de ce să nu-i dai?
— Ce vreți să-mi dați? se neliniști Dănuț.
— Da' juri? interveni Olguța.
— Da n-am jurat?
— Pentru pușcă!
— Bine, jur!
— Zi după mine: Mă jur...
— Copii, voi nu dormiți? întrebă din capătul antretului doamna Deleanu, pentru a doua oară.

— Monica, spune tu că dormim; pe tine te crede.
— ...încă nu, tante Alice.
— Noapte bună, Monica. Să știi că te-aud, Olguța!
— Mă jur... Hai, Olguța! Începu Dănuț în șoaptă.
— Așteaptă să găsescl!... să am crampe.
— ...să am crampe... — Olguța, asta nu-i jurământ, asta-i blestem! se înfricoșă Monica.
— Da? Foarte bine. Zi după mine... Ce-am spus?
— Să am crampe... se strâmbă binevoitor Dănuț.
— ...și să stau în pat toată vacanța...
— ...și să stau în pat toată vacanța...
— ...și să mă puie doctorul la dietă...
— ...și să mă puie doctorul la dietă... se îngrijoră Dănuț.
— ...fără de dulciuri...
— ...fără de dulciuri... oftă el amar.
— ...dacă oi spune cuiva...
— ...dacă oi spune cuiva...
— ...ce-are să-mi arate...
— ...ce-are să-mi arate...
— ...Olguța...
— ...Olguța...
— Amin!
— Bagă de seamă!... Și-acum, poftim pușca înapoi.
— De ce, Olguța?
— E pușcă de copil! Mie nu-mi trebuie!
— N-o primesc. Am dat-o.
— Atunci o țin pentru Monica... Ai s-o pui în patul păpușilor. Auzi, Monica?
Albi pelerini ai căilor de lună pe covoare, trei copii desculți, în lungi cămeși de noapte — unul cu cozi blonde, doi cu plete brune — poposiră în jurul unui gavanos cu dulceață. Și toți trei mâncau din aceeași lingură, sub privirea aceleași bunice, din dulceața acelorași uriași — jos, pe covor.

Ionel Teodoreanu (1897-1954) a fost romancier și avocat român.

A scris peste 20 de cărți în proză, dar cea mai cunoscută creație a sa este romanul *La Medeleni*, compus din trei volume: *Hotarul nestatornic*, *Drumuri și Între vânturi*. Printre scrierile sale se numără și textele *În casa bunicilor*, *Ulița copilăriei*, *Lorelei*.

4. Cine este autorul textului? Citește datele despre acesta prezentate în chenarul de mai sus și notează pe caiet o informație pe care tu o consideri importantă.

⁷ **buftea** s. m. calificativ dat unui adult sau unui copil plinuț.

5. **Lucrați în echipă!** Alegeți-i, dintre colegii din clasă, pe aceia care vor avea rolul povestitorului, respectiv al personajelor, apoi citiți textul pe roluri.
6. Ce atmosferă creează textul citat? Alege una dintre următoarele variante:

veselă

tensionată

jucăușă

optimistă

plictisitoare

terifiantă

7. Argumentează-ți alegerea de la exercițiul anterior prin referire la două secvențe din text.
8. Notează, în câte o propoziție dezvoltată, răspunsul la întrebările:
- a) Cine sunt membrii familiei Deleanu?
b) În ce moment al zilei se petrec evenimentele?
9. Identifică oral în textul citit:
- a) enunțul în care Dănuț își exprimă opinia despre sora lui;
b) replica Olguței în care îi face un compliment doamnei Deleanu;
c) replicile care alcătuiesc jurământul lui Dănuț.
10. Completează, pe caiet, următoarele enunțuri pe baza informațiilor din text:
- ⊙ Pe covorul din odaia lui Dănuț doarme
 - ⊙ Motivele amânării somnului sunt
 - ⊙ Doamna Deleanu verifică dacă Dănuț
 - ⊙ Monica și Olguța acceptă să-i ofere și lui Dănuț

11. Alege varianta corectă.

a) Ali ar fi trebuit să doarmă...

- ⊙ în antret.
- ⊙ în pridvor.
- ⊙ în camera lui Dănuț.

b) Olguța nu-și găsește....

- ⊙ papucii.
- ⊙ pantofii.
- ⊙ sandalele.

c) Dănuț bate la ușa camerei fetelor pentru că vrea....

- ⊙ să mănânce dulceață.
- ⊙ să se împace cu ele.
- ⊙ să-și ceară scuze.

d) Olguța îi înapoiază pușca de jucărie fratelui ei pentru că....

- ⊙ este prea mică.
- ⊙ este prea veche.
- ⊙ este pentru copii.

12. Explică oral care este diferența între modul în care se vede Dănuț pe sine și felul în care îl vede Olguța.
13. Tu cum îl vezi pe Dănuț? Desenează, pe caiet, două flori asemenea celor de mai jos. Scrie, pe fiecare dintre petalele primei flori, câte un cuvânt care să-l caracterizeze pe băiat. Găsește o trăsătură a lui care te reprezintă și pe tine și notează-o pe o petală a florii tale. Completează și restul petalelor cu trăsături care crezi că te caracterizează.

14. Completează, în caiet, enunțurile următoare, pentru a-ți exprima impresiile despre text:

a) Personajul meu preferat din textul *La Medeleni* este pentru că

b) Momentul care mi-a plăcut cel mai mult a fost cel în care deoarece

c) O situație în care eu aș fi procedat altfel decât personajele a fost Eu aș fi

d) Mi-aș fi dorit să aflu mai multe despre

15. Scrie trei-patru enunțuri adresate unuia dintre personajele din *La Medeleni*. Ce crezi despre acesta? Ce ai vrea să-i spui?

Experimentează dincolo de text!

Portofoliu

16. *Familia este aceea care face ca omul să treacă de la egoism la altruism*, scria Auguste Comte. Povestește, în zece-cincisprezece rânduri (100-150 de cuvinte), o întâmplare din viața ta de familie, care să illustreze această afirmație. Folosește un desen sau un colaj făcut de tine pentru a o ilustra. Găsește un titlu potrivit pentru această istorisire.
- • Pentru a afla cum să îți organizezi portofoliul, accesează manualul digital.

17. Care este sentimentul care se desprinde din povestirea ta? Notează-l. Ce culoare i s-ar potrivi? Realizează un desen care să illustreze acest sentiment, folosind culoarea aleasă.

Cuvinte-cheie. Temă

Amintește-ți!

1. Care dintre aspectele vieții enumerate mai jos crezi că se regăsesc în fragmentul citat din textul *La Medeleni*?

COPILĂRIA

FAMILIA

NATURA

TIMPUL

IUBIREA

LECTURA

CUNOAȘTEREA

2. Identifică, în text, cel puțin câte două cuvinte potrivite fiecărui aspect ales mai sus.
3. Scrie titlul unui alt text citit de tine și al unui film sau desen animat care au un subiect asemănător.

Important

Tema este un aspect general din viață, evocat artistic într-o operă literară, spre exemplu: *copilăria, familia, natura, timpul, iubirea, istoria, cunoașterea*. Pentru a reda o temă, autorul folosește cuvinte sau grupuri de cuvinte strâns legate ca sens de tema respectivă, care apar frecvent pe parcursul textului. Acestea se numesc **cuvinte-cheie**.

Exersează!

- 4. a) Citește cu atenție textele de mai jos.

A

Dragă-mi este dragostea,
mare face inima,
mare pe cât lumea-zare,
mică pe cât lacrima.

(Lucian Blaga, *Catrenele dragostei*)

B

Vesela verde câmpie acu-i tristă, veștejită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se dezlipesc,
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.

(Vasile Alecsandri, *Sfârșit de toamnă*)

C

Când eu aveam 12 ani, cam cât ai tu acum, dintre toate distracțiile, cel mai grozav mi se părea cititul. Distracție, da! să nu crezi că m-a luat gura pe dinainte și nici nu te grăbi să mă compătimentești, de parcă nu ar fi fost altele! Erau acolo, în citit vreau să zic, și jocuri, era și conversație, era și umor, era și provocare (ca la jocul adevărului), erau și scene, ca într-un film (imaginile le inventam eu), erau și prieteni, erau și nesuferiții ăia care dau sare și piper lumii, erau tot felul. (Simona Popescu, *Leagănul pisicii*)

b) Completează, pe caiet, schema alăturată pentru textele de la punctul a);

c) Explică oral, semnificația cuvintelor-cheie identificate la punctul b).

Idee principală. Idee secundară

Descoperă!

1. Recitește începutul fragmentului extras din *La Medeleni*, până la secvența: *râsete de două glasuri*.
2. Răspunde oral la următoarele întrebări:
 - Despre cine este vorba în fragmentul indicat la exercițiul 1?
 - Unde se află?
 - Ce face?
3. Scrie un enunț care să cuprindă răspunsurile la întrebările de mai sus.

Important

Ideea principală este comunicarea prin care se transmite informația esențială dintr-un fragment al textului. Ideea principală poate fi exprimată în text sau poate fi desprinsă prin evidențierea unor informații conținute în fragmentul urmărit/avut în vedere.

Descoperă!

4. Recunoaște fragmentul din textul *La Medeleni* care cuprinde următoarele detalii:
 - Dănuț speră să nu afle nimeni despre câinele care doarme în camera lui.
 - Băiatul începe să se schimbe în hainele de culcare, dar aude zgomote din camera Olguței.
5. Scrie ideea principală a secvenței identificate, apoi enunțurile de la exercițiul 4. Ce observi?

Important

Ideea secundară este comunicarea prin care se detaliază conținutul fragmentului de text din care s-a extras ideea principală. Aceasta prezintă lămuriri cu privire la acțiunile personajelor, locul și timpul desfășurării evenimentelor sau împrejurările în care se petrec faptele.

Exersează!

- 6. Lucrați în pereche!** Citiți fragmentul de mai jos, apoi formulați împreună o idee principală și două idei secundare potrivite.

Toată familia – cei șase adulți (numără-i, dacă nu mă crezi) și micul Charlie Bucket – locuiește împreună într-o căsuță de lemn de la marginea unui mare oraș. Casa lor nu era îndeajuns de încăpătoare pentru atâția oameni, așa că stăteau tare înghesuiți acolo. Aveau doar două camere și un singur pat, care fusese cedat celor patru bunici, pentru că erau foarte bătrâni și oboșiți. (Roald Dahl, *Charlie și fabrica de ciocolată*)

Pentru formularea corectă a ideii principale, este indicat:

- ✓ să recitești cu atenție textul;
- ✓ să delimitezi secvențele care indică succesiunea întâmplărilor;
- ✓ să exprimi clar informația într-un enunț scurt.

Pentru formularea ideilor secundare, este indicat:

- ✓ să recitești secvența de text din care ai extras ideea principală;
- ✓ să identifici detaliile semnificative care completează ideea principală;
- ✓ să exprimi clar aceste detalii în două enunțuri scurte.

Planul simplu de idei. Planul dezvoltat de idei

Descoperă!

- 1.** Recitește fiecare dintre fragmentele din textul *La Medeleni* indicate în prima coloană. Notează într-un tabel asemănător ideile principale și secundare:

Secvențele narative	Ideile principale	Ideile secundare
1. Dănuț știa râsete de două glasuri.	Aflat cu Ali în camera sa, Dănuț se pregătește de culcare.	<ul style="list-style-type: none"> • Dănuț speră să nu afle nimeni despre câinele care doarme în camera lui. • Băiatul începe să se schimbe în hainele de culcare, dar aude zgomote din camera Olguței.
2. ...Olguța!... Olguța e sora lui! El vorbea sau altcineva?
3. — Ce-i asta, Dănuț? lăsându-l pe Dănuț cu lumina lunii...
4. Olguța lăasă lingura Monica-l sărută pe nas, din greșeală.
5. — Ce facem? Auzi, Monica?
6. ... Albi pelerini jos, pe covor.

Important

- **Planul simplu de idei** este alcătuit din ideile principale redată în succesiune logică (în ordinea în care se conturează în text).
- **Planul dezvoltat de idei** este alcătuit din ideile principale și ideile secundare corespunzătoare acestora, redată în succesiune logică.

Exersează!

2. Imaginează-ți că ești Dănuț, personajul din textul citit. Completează, pe caiet, **pagina de jurnal** propusă mai jos, amintindu-ți întâmplările la care ai participat. Folosește ideile formulate de tine în tabelul de la exercițiul 1.

.... octombrie 2022

Astăzi, când mă pregăteam de somn, aud din camera Olguței
 Mama, văzând că nu dorm și observându-le pe și pe, ne pofteste să ne culcăm, atrăgându-ne atenția asupra orei târzii. Neputând să dorm, merg spre camera Olguței și a Monicăi să le rog Odată intrat în cameră, fetele îmi împărtășesc, sub jurământ, secretul lor
 Ne-am înfruptat cu toții din

3. Formulează o idee principală și două idei secundare, pe baza fragmentului de mai jos:

„Nu-și amintea unde a locuit înainte. Mama-i spunea că era un ținut întins în mijlocul căruia se ridica un turn alb ca de fildeș. Ema nu reușea deloc să-și imagineze turnul. Se chinuse nopți la rând să-l vadă sclipitor ca solzii unui pește în soarele amiezii ori rece și neutru atunci când s-ar fi ridicat cețurile albastre și reci de toamnă. Nu izbutise, așa că trase concluzia că trebuie să fie una din scornelile pe care părinții le spun seara la culcare copiilor pentru a le abate atenția de la orice fel de monstru ce s-ar fi strecurat sub pat. De altfel, în casă nu se găsea nicio poză, înrămată ori ba a vieții de dinainte. Din câte știa Ema, ea avusese întotdeauna șase ani și aceiași prieteni de joacă: pe Pip, Tom și Una. Încercase să-i iscodească și pe aceștia, dar se lăsase repede păgubașă fiindcă pe ei nu părea să-i intereseze nimic altceva decât centrul.”

(Simona Ardelean, *Orașul pâlnie*)

4. Imaginează-ți cum ar putea continua fragmentul de la exercițiul 3 și scrie încă o idee principală și două secundare, care să completeze planul dezvoltat de idei al textului.

Experimentează dincolo de text!

5. Continuă jurnalul de la exercițiul 2, notând, în 80-100 de cuvinte, sentimentele și impresiile lui Dănuț create de întâmplările la care a luat parte.

Joc

- ✓ Vă veți împărți în **echipe de câte patru elevi**. Împreună, veți stabili ce rol joacă fiecare: Olguța, Dănuț, Monica sau doamna Deleanu.
- ✓ Imaginați-vă o situație neașteptată care poate să apară.

Exemple:

- Ceva îl sperie pe Ali și acesta o ia la fugă, dărâmand totul în cale.
 - După ce au mâncat prea multă dulceață, copiii încep să se simtă rău.
- ✓ Faceți un *consiliu de familie* și găsiți împreună o soluție pe care o veți nota într-o idee principală.
 - ✓ Apoi veți nota individual, pe o foaie, o idee secundară despre modul în care fiecare membru al familiei aplică soluția găsită.
 - ✓ Prezentați în fața clasei planul stabilit.

Părțile textului: introducere, cuprins, încheiere

★ Citește, cu atenție, textul următor:

Un bunic stătea împreună cu nepotul său pe o piatră, alături de un pârâu ce susura.

— Spune-mi o poveste! l-a rugat nepotul.
— E o poveste cu doi lupi, a spus bunicul. Când creștem, avem uneori senzația că în noi sunt doi lupi care se luptă să preia controlul. Ți l-ai putea imagina pe primul lup cu o blană moale și gri, o privire blândă în ochi și poate chiar un zâmbet plăcut pe față. E un lup care arareori își folosește dinții și e dispus să facă un pas înapoi pentru a-i lăsa pe cei mici să se hrănească. L-am putea numi lupul păcii, al iubirii și al bunătății pentru că lupul crede că, dacă toți trăim în pace unii cu ceilalți, vom fi mult mai fericiți. [...].

Dar, a continuat bunicul, să ne imaginăm că există un alt lup în haită care nu gândește la fel. Lupul acesta are o expresie rea, neplăcută. Acesta e lupul fricii, al lăcomiei și al urii. Din nefericire, nu a învățat că, fiind furios și agresiv cu ceilalți, gândindu-se pe cine sau ce urăște în loc de pe cine sau ce iubește, naște o grămadă de sentimente negative în sine și printre ceilalți lupi.

Așa cum îți poți imagina, doi asemenea lupi într-o haită vor concura pentru a vedea care are dreptate. Lupul păcii, al iubirii și al bunătății vrea să împărtășească aceste valori tuturor, dar lupului fricii, al lăcomiei și al urii îi pasă numai de el însuși. Să ne imaginăm în continuare, a spus bunicul, că doi lupi ca aceștia se luptă în interiorul tău.

Copilul a privit în sus către bunic, cu ochii măriți:

— Care dintre ei va câștiga? a întrebat blând.

Bunicul a privit în jos, cu bunătate în ochi, cu vocea caldă și a răspuns:

— Cel pe care îl vei hrăni.

(adaptare după George W. Burns)

sursa: 101 povestiri vindecătoare pentru copii și adolescenți

Amintește-ți!

1. Formulează în scris câte un enunț în care să precizezi următoarele informații din text:

- care sunt cele două personaje ale poveștii;
- unde are loc discuția dintre cei doi;
- prin ce diferă înfățișarea celor doi lupi;
- ce crede lupul păcii, al iubirii și al bunătății;
- ce nu a învățat lupul fricii, al lăcomiei și al urii;
- care dintre cei doi lupi va câștiga lupta.

Notează cu **albastru** enunțurile de la punctele **a** și **b**, cu **roșu**, răspunsurile de la **c**, **d** și **e** și cu **verde**, răspunsul de la punctul **f**.

Important

Introducerea prezintă timpul, locul și personajele principale dintr-un text.

În **cuprins** sunt exprimate ideile textului, în succesiune logică.

Încheierea redă concluzia sau morala textului, ilustrând situația finală.

Paragraful reprezintă un fragment unitar al textului, ce cuprinde o anumită idee și este marcat printr-un alineat nou.

Exersează!

- Identifică paragrafele din care ai extras, la exercițiul 1:
 - răspunsurile scrise cu **albastru**;
 - răspunsurile scrise cu **roșu**;
 - răspunsul scris cu **verde**.
- Menționează care dintre ele reprezintă introducerea, cuprinsul, respectiv încheierea textului.

Exprimă-ți impresiile!

- Care crezi că este semnificația ultimului enunț din text?
- Cu ce consideri că poate fi hrănit *lupul păcii, al iubirii și al bunătății*? Dar *lupul fricii, al lăcomiei și al urii*?
- Care este, din punctul tău de vedere, mesajul acestui text?

Experimentează dincolo de text!

- Completează *introducerea* textului dat mai sus cu un enunț în care să prezinți momentul în care are loc acțiunea.
- Imaginează-ți cum ar reacționa fiecare dintre cei doi lupi dacă, în timp ce haita ar fugi să se adăpostească, un pui ar rămâne în urmă. Prezintă situația în 5-6 enunțuri. În ce parte a textului ai introduce secvența construită de tine?
- Scrive un alt răspuns al bunicului, care ar putea fi o încheiere diferită pentru textul de mai sus.
- Desenează cei doi lupi așa cum ți-i închipui tu.
- Lucreți în echipă!**
 - ✓ Grupați-vă câte patru elevi și scrieți împreună o compunere despre o întâmplare în care *lupul fricii, al lăcomiei și al urii* învață să fie mai bun cu ceilalți.
 - ✓ Unul dintre voi va scrie introducerea, alți doi – cuprinsul și cel de-al patrulea – încheierea. Fiecare va redacta câte un paragraf.
 - ✓ Prezentați compunerea în fața clasei.

Enunțul. Punctuația enunțului

Descoperă!

- Gândește-te la un membru al familiei tale, apoi scrie, în caiet, enunțuri conform cerințelor:
 - notează o informație despre persoana aleasă;
 - adresează-i o întrebare;
 - transmite-i un îndemn;
 - exprimă-ți admirația față de felul acestuia de a fi.
- Precizează ce semne de punctuație ai folosit la sfârșitul fiecărui enunț. Explică rolul fiecărui semn de punctuație.

